

ไตรภูมิภูมิกถา หรือ ไตรภูมิพระร่วง เป็นวรรณคดีทางพุทธศาสนาที่เก่าแก่และสำคัญเล่มหนึ่งของไทย มีอายุกว่า ๖๐๐ ปี แต่งขึ้นโดยพญาลิไทย (พระมหากษัตริย์ราชธานี ๑) พระมหากษัตริย์องค์ที่ ๕ แห่งราชวงศ์พระร่วง เมื่อ พ.ศ. ๑๘๘๘ นับเป็นเวลา ๗ ปีก่อนที่จะเสด็จออกผนวชในพ.ศ. ๑๙๐๕

ความมุ่งหมาย ๑. เพื่อเทศนาโปรดพระมารดา เป็นการเจริญธรรมความกตัญญู

๒. เพื่อใช้สั่งสอนประชาชนให้มีคุณธรรมและช่วยกันดำรงพระพุทธศาสนาไว้ให้ยั่งยืน

ลักษณะการแต่ง แต่งเป็นร้อยแก้ว

เนื้อเรื่องย่อ ไตรภูมิพระร่วงเป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนาที่กล่าวถึงภูมิ (แดน) ทั้งสาม คือ กามภูมิ รูปภูมิ และ อรุภูมิ ซึ่งมีเนื้อหาพรรณนาถึงที่อยู่ที่ตั้ง และการเกิดของมนุษย์ สัตว์นรก เปรต อสุรกาย และเทวดา ที่ตั้งเหล่านี้มี

เขาพระสุเมรุ

เป็นหลัก เขาพระสุเมรุนั้นตั้งอยู่ท่ามกลางจักรวาล มีทิวเขาและทะเลล้อม ทิวเขามีชื่อต่างๆดังนี้ ๑. ยุคนธร ๒. อสิินธร ๓. กรวิก ๔. สุทัศน์ ๕. เนมิินธร ๖. วินันตค และ๗.อัศครรณ ซึ่งเป็นเขารอบนอกสุด ทิวเขาเหล่านี้รวมเรียกว่าเขา

สัตตบริภัณฑ์

ส่วนทะเลที่รายล้อมอยู่ ๗ ชั้น เรียกว่า

มหานทีสีหันทร

ถัดจากทิวเขาอัศครรณออกมาเป็นมหาสมุทรอยู่ทั่วทุกด้าน แล้วจะมีภูเขาเหล็ก กั้นทะเลนี้ไว้รอบเรียกว่า ขอบจักรวาล พันไปนอกนั้นเป็นนอกขอบจักรวาล นรกภูมิ

นรกภูมิ มีนรกใหญ่ ๘ ชุม คือ สัญชีพนรก กาลสูตนรก สังฆาฏนรก โรรพนรก ตาปนรก มหาตาปนรก มหาเวจันรก

มหาโรรพนรก สัตว์ที่เกิดในนรกแห่งนี้มีอายุยืนนานนับไม่ถ้วน สัตว์นรกชุมแรกมีอายุยืนได้ ๕๐๐ ปี (๑ วันกับ ๑ คืนของ

เมืองนรกเท่ากับ ๙ ล้านปีของเมืองมนุษย์) ส่วนสัตว์นรกที่อยู่ชุมถัดไปมีอายุนับทวีคูณจำนวนปีของชุมนรกแรก

นรก ๘ ชุมนั้น มีกำแพงเหล็กแดงลูกเป็นไฟอยู่เสมอล้อมเป็นสี่เหลี่ยม พื้นบนและพื้นล่างก็เป็นเหล็กแดงที่ลุกเป็นไฟ

กำแพงทั้ง ๔ ด้าน ยาวด้านละ ๑,๐๐๐ โยชน์ หนา ๙ โยชน์ มีประตูเข้า ๔ ประตู ส่วนพื้นบนและพื้นล่างมี

ความหนา ๙ โยชน์ นรกใหญ่แต่ละขุมมีนรกบริวารหรือนรกบ่าวล้อมอยู่ด้านละ ๔ ขุม นรกใหญ่ขุมหนึ่งจึงมี

นรกบ่าว ๑๖ ขุม นรกใหญ่ ๘ ขุมจึงมีนรกบ่าวทั้งหมด ๑๓๖ ขุม และก็มีนรกเล็กๆ น้อยๆ อีกจำนวนนับไม่ถ้วน

นรกบ่าวทั้ง ๑๖ ขุมรวมเรียกชื่อว่า อุตฺต (อุสฺสทนรก) นรกโลกันต์

ยมบาล

ผู้ดูแลนรกเฝ้าประตูนรกไว้ มีพระยายมราชเป็นผู้ทรงธรรมเที่ยงตรงเป็นใหญ่เหนือยมบาลทั้งหลาย

หน้าที่ของพระยายมราชคือสอบสวนบุญบาปของมนุษย์ที่ตายไป หากทำบุญก็ได้ขึ้นสวรรค์ทำบาปก็จะตกนรก

ติรัจฉานภูมิ

ติรัจฉานดิภูมิ หรือเดรัจฉานดิภูมิ คือแดนของเดียรถยาน แปลว่าตามขวางหรือตามเส้นนอนตรงกันข้ามกับคนซึ่งไปตัวตรง

ตั้งนั้นสัตว์เดรัจฉานก็หมายถึงสัตว์ที่ไปไหนมาไหนต้องคว่ำอก

ในหนังสือไตรภูมิตอนนี้เริ่มต้นกล่าวถึงสัตว์อันเกิดมาในแดนเดรัจฉานว่า มีเกิดจากไข่ (อณฺชชะ) จากมีรกอันห่อหุ้ม

(ชลาพุชะ) จากใบไม้และเหี่ยวโคล(สังเสทชะ) เกิดเป็นตัวขึ้นเองและโตทันที(อุปปาติกะ) สัตว์เดรัจฉานนั้นมี

ความเป็นอยู่ ๓ ประการ คือ รุ้สืบพันธุ์ รุ้กิน รุ้ตาย เรียกเป็นศัพท์ว่า กามสัญญา อาหารสัญญา และมรณสัญญา

ส่วนคนนั้นเพิ่มอีกสัญญาหนึ่งคือ ธรรมสัญญา คือรุ้จักการทำมาหากิน รุ้บาปบุญ หรือตรงกับคำว่าวัฒนธรรมนั่นเอง

สัตว์ที่กล่าวในแดนไตรภูมิหลักๆก็มีดังนี้

- ราชสีห์ เป็นสัตว์จำพวกเดียวกับสิงโต ไม่มีตัวตนจริงอยู่ในโลกนี้แต่เป็นสัตว์ที่อยู่ในวรรณคดีเท่านั้น
- ช้างแก้ว อาศัยอยู่ที่ถ้ำทองว่ากันว่า พระพุทธรเจ้า เคยเสวยพระชาติเคยไปเกิดเป็นช้างนี้อยู่หนึ่งชาติ
- ปลา ในแดนไตรภูมินี้ปลาที่อาศัยอยู่ที่นี่จะมีขนาดใหญ่มาก ตัวที่เล็กสุดก็ยาวถึง ๗๕ โยชน์ ตัวที่ใหญ่

ก็ยาวถึง ๕,๐๐๐ โยชน์ ปลาที่รุ้จักกันดีคือ พญาปลาอานนท์ ซึ่งหนูน ชมพูทวีป อยู่

- ครุฑ อาศัยอยู่ที่ตามฝั่งสระใหญ่ชื่อ สิมพลี สระที่ตีนเขาพระสุเมรุหรือสระต้นจิว กว้างได้ ๕๐๐ โยชน์ พระยาครุฑ
- ที่เป็นหัวหน้าตัวโต ๕๐ โยชน์ ปีกยาวอีก ๕๐ โยชน์ ปากยาว ๙ โยชน์ ตีนทั้งสองยาว ๑- โยชน์ ครุฑกินนาค

เป็นอาหาร และเป็นพาหนะของพระนารายณ์

- นาค หรือมีหงอนและมีตีน นาคมีสองชนิด คือ ถลชะ หรือนาคที่เกิดบนบก และ ชลชะ หรือนาคที่เกิดในน้ำ
- นาคถลชะจะเนรมิตตนเป็นคนหรือเทวดานางฟ้าได้แต่บนบก นาคชลชะจะเนรมิตตนเป็นคนหรือเทวดานางฟ้า
- ได้แต่ในน้ำเท่านั้น เรื่องนาคเป็นที่รุ้จักกันดีในประวัติศาสตร์ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือเป็นบรรพบุรุษของชนชาติ

ต่างๆ เช่น เขมร ลาว มอญ

- หงส์ อาศัยอยู่ที่ถ้ำทองบนเขาฉิมภูฏหรือเขายอดนกกแร้ง หงส์เป็นพาหนะของ พระพรหม

เปรตภูมิ

เปรตเป็นผีเลวชนิดหนึ่ง ในไตรภูมิบรรยายรูปร่างของเปรตไว้ว่า เปรตบางชนิดมีตัวใหญ่ ปากเท่ารูเข็ม เปรตบางชนิด

ก็ตัวพอมไม่มีเนื้อหนังมังสา ตาลีกกลาง และร้องไห้ตลอดเวลา แต่ก็มีเปรตบางชนิดที่ตัวงามเป็นทอง แต่ปากเป็นหมู

และเหม็นมาก สรุปรวมๆแล้วก็คือเมื่อตอนเป็นคนแล้วทำบาปอย่างใดเมื่อตายไปก็จะเป็นเปรตตามที่ทำบาปไว้

เปรตนั้นมีโอกาสดีกว่าสัตว์นรก เนื่องจากสามารถออกมาขอบุญกุศลจากการทำบุญของมนุษย์ได้

อสุรกายภูมิ

อสุร แปลตรงตัวว่า ผู้ไม่ใช่สุระหรือไม่ใช่พวกเทวดาที่มี พระอินทร์ เป็นหัวหน้า
เดิมพวกอสุรมีเมืองอยู่บนเขาพระสุเมรุหรือ

สวรรค์ชั้น ดาวดึงส์ นั่นเอง ภายหลังพวกเทวดาคิดอุบายมอมเหล่าพวกอสุรมาจนไม่ได้สติ
แล้วพวกเทวดาก็ช่วยกันตี

อสูรให้ตกเขาพระสุเมรุตั้งจมลงใต้ดิน เมื่ออสูรสร้างมาได้สติแล้วก็สำนึกตัวได้ว่า
เป็นเพราะกินเหล้ามากจนเมา

จึงต้องเสียบ้านเมืองให้กับพวกเทวดาจึงเลิกกินเหล้าแล้วไปสร้างเมืองใหม่ที่บาดาลเรียกว่า อสูรภพ

พวกอสูรกายมีบ้านเมืองเป็นของตนเอง เรียกว่าอสูรภพ อยู่ลึกใต้ดินไป ๘๔,๐๐๐ โยชน์
เป็นบ้านเมืองงดงามมากเต็ม

ไปด้วยแผ่นทองคำ คือบ้านเมืองของอสูรนี้จะมีเหมือนสวรรค์ของเทวดา เช่น กลางสวรรค์มีต้น ปาริชาติ
กลางเมืองอสูร

ก็มีต้น แคฝอย เมืองอสูรมีเมืองใหญ่อยู่ ๔ เมืองโดยมีพระยาอสูรปกครองอยู่ทุกเมือง
ในบรรดาอสูรมีอยู่ตนหนึ่งมีอำนาจ

มากชื่อว่า ราหู

อสูรร่าหู

มีหน้าตาหัวหูที่ใหญ่โตมากกว่าเหล่าเทวดาทั้งหลายในสวรรค์ ราหุมีความเกลียดชัง พระอาทิตย์ และ พระจันทร์

มาก

ในวันพระจันทร์เต็มดวงหรือวันเดือนงามและวันเดือนดับ
ราหุจะขึ้นไปนั่งอยู่บนเขาคุคนธรอันเป็นทิวเขาทิวแรกที่ล้อม

เขาพระสุเมรุซึ่งเป็นที่อยู่ของเทวดา ราหุจะคอยให้พระอาทิตย์หรือพระจันทร์ผ่านมา
เพื่อที่จะคอยอำปากอันกว้างใหญ่

อมเอาพระจันทร์หรือพระอาทิตย์หายไป บางครั้งก็เอานิ้วมือบังไว้บ้าง เอาไว้ใต้คางบ้าง
เหตุการณ์เหล่านี้เรียกกันว่า

สุริยคราสและจันทรคราส

เรื่องราวที่เป็นเหตุทำให้ราหุมีความเกลียดชังพระอาทิตย์และพระจันทร์ก็คือ มีการกวน เกษียรสมุทร ของเหล่าบรรดา

เทวดาและอสูรเพื่อทำน้ำอมฤต เมื่อทวนสำเร็จแล้วเทวดาก็ไม่ยอมให้เหล่าอสูรกิน
แต่ราหุลอมเป็นเทวดาเข้าไปกิน

น้ำอมฤตกับเทวดาด้วย พระอาทิตย์และพระจันทร์เห็นจึงไปฟ้อง พระวิษณุ ว่าราหุลอมตัวเป็นเทวดามากินน้ำ
อมฤต

พระวิษณุทรงขว้างจักรแก้วไปตัดตัวราหุลอกเป็นสองท่อนแต่ราหุไม่ตายเพราะได้กินน้ำอมฤตไปแล้ว
ครึ่งตัวท่อนบน

จึงเป็นราหุลอยู่ แต่ครึ่งตัวท่อนล่างกลายเป็นอสูรอีกตัวหนึ่งชื่อ เกตุ

มนุษย์ภูมิ

กล่าวถึงฝูงสัตว์อันเกิดในมนุษย์ภูมิ มีกำเนิดดังนี้
ตั้งแต่เริ่มต้นปฐกฐิในครรรภ์มารดา ก็เริ่มก่อตัวเป็นกัลละ กัลละมีรูปร่าง

โปร่งเหลวเหมือนน้ำหรือเหมือนเมือกตม เป็นคำที่ใช้เฉพาะสิ่งที่มีห่อหุ้มก่อนกำเนิดเป็นคนเท่านั้น
กัลละที่ก่อเป็นตัวเด็ก

ขึ้นมาตามวิทยาศาสตร์กล่าวเรียกว่า 'cell'
เมื่อเวลาผ่านไปก็เกิดกลายเป็นตัวเด็กขึ้นนั่งกลางท้องแม่และเอาหลังมา

ชนท้องแม่ มีสายสะดือเป็นตัวส่งอาหารที่แม่กินเข้าไปให้แก่เด็ก
เด็กที่ นั่งอยู่กลางท้องแม่นั้นจะนั่งอยู่เวลาประมาณ

๘ - ๑๐ เดือน แล้วจึงคลอดจากท้องแม่

บุตรที่เกิดมาในไตรภูมิแบ่งได้เป็น ๓ สิ่ง คือ

- อภิชาติบุตร เป็นคนเฉลียวฉลาดมีรูปร่างหรือมั่งมียศยิ่งกว่าพ่อแม่
- อนุชาติบุตร มีเพียงพ่อแม่
- อวชาติบุตร ด้อยกว่าพ่อแม่

คนทั้งหลายก็แบ่งเป็น ๔ ชนิด คือ

- ผู้ที่ทำบาปฆ่าสัตว์ตัดชีวิต
และบาปนั้นตามทันต้องถูกตัดตีนสืนมือและทุกขโศกเวทนานักหนา พวกนี้เรียกว่า

"คนนรก"

- ผู้หาบุญจะกระทำมิได้ และเมื่อแต่ก่อนและเกิดมาเป็นคนเชื่องใจยากจนนักหนา
อดอยากไม่มีกิน รูปโฉมก็ขี้เหร่

พวกนี้เรียกว่า "คนเปรต"

- คนที่ไม่รู้จักบาปและบุญ ไม่มีความเมตตากรุณา ไม่มีความยำเกรงผู้ใหญ่
ไม่รู้จักปฏิบัติพ่อแม่ครูอาจารย์ ไม่รัก

พี่รักน้อง กระทำบาปอยู่รำไป พวกนี้ท่านเรียกว่า "คนเดรัจฉาน"

- คนที่รู้จักบาปและบุญ รู้กลัวรู้ละอายแก่บาป รู้รักพี่รักน้อง รู้กรุณาคนยากจนเข็ญใจ และรู้จักยำเกรงพ่อแม่ผู้เฒ่า

ผู้แก่ครูอาจารย์ และรู้จักคุณแก้ว 3 ประการ คือ พระรัตนตรัย พวกนี้ท่านเรียกว่า "มุนษย์"

คนทั้ง ๔ ชนิดนี้ พวกหนึ่งเกิดและอยู่ใน ชมพูทวีป มีรูปหน้ากลมดังดุมเกวียน พวกหนึ่งเกิดและอยู่ใน บูรพเทห์ เบื้องตะวันออก

มีรูปหน้าดังเดือนเพ็ญกลมดังหน้าแว่น พวกหนึ่งเกิดและอยู่ใน อุตตรกุรุ ทวีปฝ่ายเหนือมีรูปหน้าสี่มุม ดังท่านแกล้งถากให้เป็น

สี่เหลี่ยมกว้างและรีเท่ากัน และอีกพวกหนึ่งเกิดและอยู่ใน อมรโคยาน ทวีปเบื้องตะวันตกมีรูปหน้าดังเดือนแรม ๘ ค่ำ แผ่นดิน

ทั้งสี่ตั้งอยู่รายล้อม เขาพระสุเมรุ

ชมพูทวีป ตั้งอยู่ในมหาสมุทรทางทิศใต้ของเขาพระสุเมรุ มีหลักฐานเป็นรูปไข่จุดตั้งคุมเกวียน คนมีรูปหน้ากลมจุดตั้งคุมเกวียน

อายุของคนในชมพูทวีปนั้น หากเป็นผู้ที่เป็นคนดีมีศีลธรรมอายุก็จะยืน หากมีลักษณะตรงกันข้ามก็จะอายุสั้น แผ่นดินนี้คาดว่าจะเป็นภูมิภาค อินเดีย

อมรโคยานทวีป ตั้งอยู่ในมหาสมุทรทางทิศตะวันตกของเขาพระสุเมรุ เป็นแผ่นดินกว้างได้ ๙,๐๐๐ โยชน์ มีหลักฐานเป็น

รูปพระจันทร์ครึ่งดวง มีเกาะเล็กเกาะน้อยเป็นบริวารอยู่โดยรอบ คนในทวีปนี้มีรูปหน้าดังพระจันทร์ครึ่งดวง แผ่นดินนี้

คาดว่าจะเป็นภูมิภาค อาหรับ แถบตะวันออกกลางรวมไปถึง ยุโรป

บูรพวิเทหทวีป ตั้งอยู่ในมหาสมุทรทางทิศตะวันออกของเขาพระสุเมรุ เป็นแผ่นดินกว้างได้ ๗,๐๐๐ โยชน์ มีหลักฐานเป็นรูปแวนที่กลม

มีเกาะล้อมรอบเป็นบริวาร ๔๐๐ เกาะ มีแม่น้ำเล็กใหญ่ มีเมืองใหญ่เมืองน้อย
คนในทวีปนี้หน้ากลมดังเดือนเพ็ญ มีรูปกะโหลกสั้น

อาจหมายถึงมนุษย์เผ่ามองโกเลียน แผ่นดินนี้คาดว่าจะเป็นภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

อุตตรกฐทวีป ตั้งอยู่ในมหาสมุทรทางทิศเหนือของเขาศระสุเมรุ เป็นแผ่นดินกว้างได้ ๘,๐๐๐ โยชน์
มีสัณฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยม

มีภูเขาทองล้อมรอบ มีเกาะล้อมรอบเป็นบริวาร ๕๐๐ เกาะ
คนในทวีปนี้หน้าเป็นรูปสี่เหลี่ยมมีรูปร่างสมประกอบไม่สูงไม่ต่ำ

ดุงดงาม กล่าวกันว่าคนที่อยู่ทวีปนี้เป็นคนรักาศิล จึงทำให้แผ่นดินราบเรียบ
ต้นไม้ต่างก็ออกดอสดงงามส่งกลิ่นหอมขจร

ขยายไปทั่ว และเป็นแผ่นดินที่ไม่มีโรคภัยเบียดเบียน ในแผ่นดินอุตตรกฐทวีปนี้มีต้น กัลปพฤกษ์ ต้น
หนึ่ง สูง ๑๐๐ โยชน์

กว้าง ๑๐๐ โยชน์ ผู้ใดปรารถนาจะได้แก้วแหวนเงินทองหรือสิ่งใดๆ
ก็ให้ไปยืนนีกอยู่ใต้ต้นกล้วยพฤษณี ผู้หญิง

ชาวอุตรกुरुทวีปนั้นมีความมั่งคั่งมาก ส่วนผู้ชายก็เช่นกันมีความมั่งคั่งเช่นหนุ่มอายุ ๒๐
ปีกันทุกคน

พระยาจักรพรรดิราช

พระยาจักรพรรดิราช เป็นพระราชายิ่งใหญ่ยิ่งกว่าพระราชาทังปวง
คือเป็นพระราชามีจักรหรือล้อแห่งรถเลื่อนแล่น

ไปได้รอบโลกโดยปราศจากการขัดขวางหรือปราบปรามทั่วโลก
พระยาจักรพรรดิราชนั้นเมื่อชาติก่อนเป็นคนแต่ทำบุญ

ไว้มากเมื่อตายไปจึงไปเกิดในสวรรค์

ในบางครั้งก็มาเกิดเป็นพระยาที่มีอำนาจยิ่งใหญ่ได้รับพระนามว่า พระยาจักรพรรดิราช

เป็นพระยาที่ทรงคุณธรรมทุกประการเป็นเจ้านายคนทั้งหลายพระองค์ทรงตั้งอยู่ในทศพิศราชธรรม
พระยาจักรพรรดิราช

มีแก้ว ๗ ประการเกิดคู่บารมีมาด้วย ได้แก่

- จักรแก้ว คือแก้วอย่างหนึ่ง จักรแก้วหรือจักรรัตน์จมอยู่ใต้ท้องทะเลลึกได้ ๘๔,๐๐๐ โยชน์
เมื่อเกิดจักรพรรดิราช

ขึ้นในโลก

จักรแก้วซึ่งเป็นคู่บุญบารมีและจมอยู่ในมหาสมุทรก็จะผุดขึ้นมาจากท้องทะเลพุ่งขึ้นไปในอากาศเกิด
เป็น

แสงส่องอันงดงามมานอนบน

เมื่อพระยาผู้ครองเมืองนั้นทราบว่าจะได้เป็นพระยาจักรพรรดิราชปราบทั่ว

จักรวาลเพราะมีจักรแก้วมาสู่พระองค์ พระยาจักรพรรดิราชก็จะเสด็จปราบทวีปทั้งสิ้น
แล้วประทานโอวาทให้ชาวทวีป

เหล่านั้ประพุดิและตั้งอยู่ใคณงามความดีแล้จิงเสด็จกลับพระนคร

- ช้างแก้ว (หัตถ์รัตน) คือแก้วอย่างที่สอง ซึ่งเป็นช้างที่มีความงดงาม ตัวเป็นสีขาว
ตีนและวงสีแดง เหาะได้

รวดเร็ว

- ม้าแก้ว (อัสวรัตน) คือแก้วอย่างที่สอง เป็นม้าที่มีขนงามดั่งสีเมฆหมอก
กีบเท้าและหน้าผากแดงดั่งน้ำครั่ง เหาะ

ได้รวดเร็วเช่นเดียวกับช้างแก้ว

- แก้วดวง (มณีรัตน) คือแก้วอย่างที่สอง เป็นแก้วที่มีขนาดยาวได้ 4 ศอก ใหญ่เท่าดมเกวียนใหญ่
สองหัวแก้วมี

ดอกบัวทอง เมื่อมีความมืดแก้วนี้จะส่องสว่างให้เห็นทุกหนแห่งดังเช่นเวลากลางวัน
แก้วนี้จะอยู่กับพระยา

จักรพรรดิราชจนตราบเท่าเสด็จสวรรคาลัย จึงจะคืนไปอยู่ยอดเขาพิบูลบรรพตามเดิม

- นางแก้ว (อิตถีรัตน์) คือแก้วอย่างที่ทำ
เป็นหญิงที่จะมาเป็นมเหสีคู่บารมีของพระยาจักรพรรดิราช นางแก้วนี้

จะต้องเป็นหญิงที่ได้ทำบุญมาแต่ชาติก่อน
และมาเกิดในแผ่นดินของพระยาจักรพรรดิราชในตระกูลกษัตริย์ นางแก้วนี้

จะเป็นหญิงที่มีลักษณะงดงามไปทุกส่วน จะทำหน้าที่เป็นภรรยาที่ดีของพระยาจักรพรรดิราช

- ขุนคลังแก้ว คือแก้วอย่างที่ทำ เกิดขึ้นเพื่อบุญแห่งพระยาจักรพรรดิราช
และจะเป็นมหาเศรษฐี ขุนคลังแก้วจะ

สามารถกระทำได้อย่างที่พระยาจักรพรรดิราชต้องการเพราะขุนคลังแก้วมีหุทิพย์ตาทิพย์ตั้งเทวดาในสวรรค์

หากว่าพระยาจักรพรรดิราชต้องการทรัพย์สิ่งใดขุนคลังแก้วก็สามารถนำมาถวายได้

- ลูกแก้ว คือแก้วประการสุดท้ายของพระยาจักรพรรดิราช หรือโอรสของพระยาจักรพรรดิราช มีรูปโฉมอันงดงาม กล่าวหาญ

เฉลียวฉลาด สามารถบริหารกิจการบ้านเมืองได้ทุกประการ บางตำราก็ว่าเป็นขุนพลแก้ว

ฉกามาพจรภูมิ

คือดินแดนสวรรค์ทั้ง ๖ ชั้น ได้แก่ จาตุมหาราชิกภูมิ ดาวดึงส์ ยามา ดุสิต นิมมานรดี
ปรนิมมิตวสวัตตี

สวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกภูมิ

เป็นสวรรค์ชั้นแรก สูงจากพื้นโลกได้ ๔๖,๐๐๐ โยชน์ จาตุมหาราชิกภูมิ
แปลว่าแดนแห่ง

๔ มหาราช

สวรรค์ชั้นนี้ตั้งอยู่เหนือเทือกเขาคุคนธรอันเป็นเทือกเขาแรกที่ล้อมรอบเขาพระสุเมรุ
บนเทือกเขาคุคนธรทั้ง

๔ ทิศ มีเมืองใหญ่ ๔ เมือง เมืองที่อยู่ทางทิศตะวันออกของเขาสุเมรุมี ท้าวธตรฐ เป็น
เจ้าเมือง เป็นใหญ่เหนือ
คนธรรพ์

(เป็นอมนุษย์จำพวกหนึ่ง ครึ่งเทวดาครึ่งมนุษย์ เป็นนักดนตรีและชอบผู้หญิง)
เมืองที่อยู่ทางทิศตะวันตกของเขาสุเมรุมี

ท้าววิรุฬหก เป็นเจ้าเมือง เป็นใหญ่เหนือ นาค เมืองที่อยู่ทางทิศใต้ของเขาพระสุเมรุมี ท้าว
วิรุฬหก
เป็นเจ้าเมือง เป็นใหญ่

เหนือพวก กุมภภัณฑ์ (เป็นยักษ์จำพวกหนึ่ง มีท้องใหญ่และมีอ้นทะเหมือนหม้อ)
เมืองที่อยู่ทางทิศเหนือของเขาพระสุเมรุมี

ท้าวไพศรพ เป็นเจ้าเมือง เป็นใหญ่เหนือพวก ยักษ์ ท้าวมหาราชทั้ง ๔ นี้เรียกรวมๆว่า จตุ
โลกบาล
ทั้ง ๔ คือผู้ดูแลรักษาโลก

ทั้ง ๔ ทิศ

สวรรค์ชั้นดาวดึงส์

เป็นสวรรค์ชั้นที่ ๒ สูงจากสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกภูมิได้ 46,000 โยชน์
สวรรค์ชั้นดาวดึงส์นั้นตั้งอยู่

เหนือจอมเขาพระสุเมรุ มีนครไตรตรึงส์อยู่ตรงกลางสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ซึ่งเป็นเมืองของ พร
ะอินทร์
ผู้เป็นใหญ่แก่เทวดา

ทั้งหลาย เมืองพระอินทร์กว้างได้ ๘,๐๐๐,๐๐๐ วา มีปราสาทปราสาทแก้ว มีกำแพงแก้ว
มีประตูทองประดับด้วยแก้ว

๗ ประการ เมื่อเปิดประตูจะได้ยินเสียงดนตรีไพเราะ
กลางนครไตรตรึงส์นี้มีไพชยนต์วิมานหรือปราสาทที่ประทับของพระอินทร์

สูง ๒๕,๖๐๐,๐๐๐ วาประดับด้วยสัตตพิพิธรัตนะหรือแก้ว ๗ ประการที่งดงามมาก
ไพชยนต์วิมานนั้นประกอบด้วยเชิงชั้น

ชालา ๑๐๐ ชาลา แต่ละชาลามีวิมานได้ ๗๐๐ วิมาน วิมานหนึ่งมีนางอัปสร ๗ คน
นอกจากพระอินทร์ที่เป็นเจ้าสวรรค์ชั้น

ดาวดึงส์แล้ว ยังมีเทวดาอีก ๓๒ พระองค์ครองเมือง ๓๒ เมืองอยู่รอบนครไตรตรึงส์นี้ทิศละ
๘ องค์

ทางทิศตะวันออกของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีสวนขวัญชื่อ นันทอุทยาน มีต้นไม้ดอกไม้วิเศษ
เป็นที่เล่นสนุกของเหล่าเทวดา

ทั้งหลาย ไกลอุทยานมีสระใหญ่ชื่อ นันทาโบกขรณี และจุลนันทาโบกขรณี
น้ำในสระทั้งสองนี้ใสงามดัง

แก้วอินทนิ

ถ

ริมฝั่งสระทั้งสองมีศิลาแก้ว ๒ แผ่น ชื่อ นันทาปรีติปาสาณ และจุลนันทาปารีติปาสาณ
เป็นแผ่นศิลาที่มีรัศมีรุ่งเรือง

ทางทิศใต้ของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีอุทยานชื่อ ผรุสก์วัน แปลว่าสวนมะปราง
มีสระใหญ่ชื่อภัทราโบกขรณี และสุภัทรา

โบกขรณี ที่ฝั่งสระทั้งสองมีศิลาแก้ว ๒ แผ่น ชื่อภัทราปริติปาสาณ และสุภัทราปริติปาสาณ

ทางทิศตะวันตกของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีอุทยานชื่อ จิตรลดาวัน แปลว่างามไปด้วยไม้เถา
มีสระใหญ่ชื่อ จิตรโบกขรณี

และจุลจิตรโบกขรณี ที่ฝั่งสระทั้งสองมีศิลาแก้ว ๒ แผ่น ชื่อจิตรปาสาณ
และจุลจิตรปาสาณ

ทางทิศเหนือของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีอุทยานชื่อ สักกวัน มีสระใหญ่ชื่อ ธรรมาโบกขรณี
และสุธรรมาโบกขรณี ที่ฝั่งสระ

ทั้งสองมีศิลาแก้ว ๒ แผ่น ชื่อธรรมาปริติปาสาณ และสุธรรมาปริติปาสาณ

ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีอุทยานชื่อบุณฑริกวัน
มีไม้ทองเหลืองใหญ่ชื่อ ปาริชาติ กัลปพฤกษ์

ใต้ต้นกัลปพฤกษ์มีแท่นศิลาแก้วชื่อ บัณฑุกัมพล
เป็นแท่นสีแดงเข้มดั่งดอกชบาและอ่อนดั่งฟูกผ้า ไกลกันมีศาลาสุธรรม

เทพสภาเป็นที่ประชุมและฟังธรรมของเทวดา

ทิศตะวันออกเฉียงใต้ มี เจดีย์จุฬามณี เป็นเจดีย์ประดับด้วยทองและแก้ว ๗ ประการ
มีกำแพงทอง ๔ ด้าน ประดับด้วย

ธงประภูาก (ธงเป็นผืนห้อยยาวลงมาอย่างธงจรเข้) ธงไชย และกลดชุมสาย
(กลดทำด้วยผ้าตาดทองมีสายห้อยเป็นระย้า

อยู่รอบๆ) มีเทวดาประโคมดนตรีถวายพระเจดีย์อยู่เสมอ

พระอินทร์ก็เสด็จมายังเจดีย์จุฬามณีนี้บ่อยๆ

สวรรค์ชั้นยามา เป็นสวรรค์ชั้นที่ ๓ อยู่สูงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ๘๔,๐๐๐ โยชน์
มีพระยาสยามเทวราชครองอยู่ สวรรค์ชั้น

นี้สูงกว่าวิถีการโคจรของพระอาทิตย์
แต่ก็ไม่มีดเนื่องจากรัศมีแก้วและรัศมีตัวเทวดาส่องสว่างอยู่เสมอ

สวรรค์ชั้นดุสิต เป็นสวรรค์ชั้นที่ ๔ อยู่สูงจากสวรรค์ชั้นยามา ๑๖๘,๐๐๐ โยชน์
มีพระยาสันดุสิตเทวราช พระโพธิสัตว์ ซึ่ง

จะเสด็จลงมาตรัสเป็นพระพุทเจ้า
มีพระศรีอาริย์โพธิสัตว์ซึ่งจะมาตรัสเป็นพระพุทเจ้าในกายภาคหน้า

สวรรค์ชั้นนิมมานรดี เป็นสวรรค์ชั้นที่ ๕ อยู่สูงจากสวรรค์ชั้นดุสิต ๓๓๖,๐๐๐ โยชน์

สวรรค์ชั้นปรนิมิตตวสวัตติ เป็นสวรรค์ชั้นที่ ๖ อยู่สูงจากสวรรค์ชั้นนิมมานรดี ๖๗๒,๐๐๐โยชน์ มีพระยาปรนิมิตตวสวัตติครองอยู่

พรหมโลก

อยู่เหนือสวรรค์ชั้นสูงสุด มี ๒ ประเภท คือ รูปพรหม (รูปาวจร) มี ๑๖ ชั้น และอรูปพรหม (อรูปาวจร) มี ๔ ชั้น

ตัวอย่าง

หอสมุดวชิรญาณ วันที่ ๑ พฤษภาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๓๑ คาถานมัสการ

วัน ทิตฺวา สิริสา พุทฺธิ สหฺสฺส ฐมฺมิ คณมุตฺตมฺอิทฺติ ทิสฺสิ เขปฺป ปวักขามิ กถํ อิทฺ ๗สุ
จิร ภาตฺตุกามํ สํชฺชนาถียสโมหํ
มธฺร สมคณานํ

ปารมี ปารุฬฺหธาคุณยํ สรคฺนํธํ กัณฺณิกา ฉกวัณฺณฉณจรณสโวชฺชํ ปิตฺติปาโมชฺเช
ภิวันฺเท วิกสิตวิทิตานํ
สํชฺชราโรตฺตุนฺณนํ สํชฺชนท
ยสา

เม สาวนาภาเม กุสลยุเพนฺตํมกุสลติมรฺนํธธสนํ ปาญฺตมฺนุวร มวลฺลํธํ
ฐมฺมทฺธิปภิวันฺเทมิ สชนมนสโร
ชํ พุทฺธิ ธิวาริ สชผล
อุภริยภชิตฺตํ

ฉั่มสการ สักตัมวิมลธวลสิสํ รัสธิญญายูเปตสธธรรสยํ อุตตมัมคเคภิวันตเทชนรณา
วิณารวิภาเวนต์เห อปาสาบัญญัติวา
สัทธามลผลาพุทธธิ

พาสัจจธนาลโยกูปญันธยันโตโย ราชานุรุทธชโกสุโขเทยนิรินทสส ลิเทโยนาม
อัครโซ อภिर
าโมมหาบัญญัติ

ธิติมาจวิสารโธทานาสีลลคุณเปโต มาตาปิตุภโรปิฉั่มธโรสกุสโล
สัพพสัทเถจสุปากโณ อัยภูมิภา
นาม

รัญญา เกเทนจสัชชนาลัยธรมหิ ถพิตาทยภาสโตพุชฌิตุสาสนัญเจว
สีกักจัจสัพพะโสเจทา ฯ

ที่มา ประวัติวรรณคดี ๑ .อ.เปลื้อง ณ นคร

ประวัติวรรณคดี

๑.รศ.บรรเทา กิตติศักดิ์

หนังสือไตรภูมิภคหรือไตรภูมิพระร่วง
พระราชนิพนธ์พระมหาธรรมราชาที่ ๑ พญาลิไทย ฉบับตรวจสอบชำระใหม่
พ.ศ. ๒๕๒๖

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี